

Л.Г. ШМОРГУН,

професор кафедри менеджменту та економіки, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва

Перспективи розвитку організацій туристичної сфери в Україні в нинішніх умовах

Динамічні зміни у сфері туризму та сучасна глобалізація соціально-економічних відносин у світі суттєво впливають на туристичну індустрію. Крім того, трансформаційні зрушення в соціально-економічній та політичній системах України обумовлюють реформування туристичної галузі України до нових викликів. Тому автор у статті виявив стан і перспективи туристичної сфери в Україні під впливом глобалізації та економічної нестабільності, а також сформував пропозиції щодо якісного зростання цієї сфери.

Ключові слова: сфера туризму, туристична індустрія, туристична галузь України, реформування туристичної сфери України.

Л.Г. ШМОРГУН,

професор, Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

Перспективы развития организаций туристической сферы в Украине в нынешних условиях

Динамические изменения в сфере туризма и современная глобализация социально-экономических отношений в мире существенно влияют на туристическую индустрию. Кроме того, трансформационные сдвиги в социально-экономической и политической системах Украины обуславливают реформирование туристической отрасли Украины по отношению к новым вызовам. Поэтому автор в статье выявил состояние и перспективы туристической сферы в Украине под влиянием глобализации и экономической нестабильности, а также сформировал предложения по качественному росту этой сферы.

Ключевые слова: сфера туризма, туристическая индустрия, туристическая отрасль Украины, реформирование туристической сферы Украины.

L. SHMORGUN,

professor, National academy of managerial staff of culture and arts

Future development of tourism sphere in Ukraine in the current environment

Dynamic changes in the sphere of tourism and contemporary globalization of socio-economic relations in the world substantially affect the tourism industry. In addition, transformational changes in the socio-economic and political system of Ukraine are responsible for reforming the tourism industry of Ukraine in relation to the new challenges. Therefore, the author of the article reveals the status and prospects of the tourism sector in Ukraine under the influence of globalization and economic instability, as well as formed proposals for qualitative growth of this sector.

Keywords: tourism industry, the tourism industry of Ukraine, the tourism sector reform in Ukraine.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших соціально-економічних галузей світової економіки є туризм. Саме туризм найбільш суттєво впливає на розвиток політичних, економічних, соціальних, культурних відносин і міжособистісних стосунків у міжнародному масштабі, стає змістом та стилем життя для мільйонів людей. Україна володіє різноманітними туристично-рекреаційними ресурсами, значним потенціалом для розвитку міжнародного туризму, а отже має всі передумови, щоб увійти до найбільш розвинених у туристичному відношенні країн світу.

Однак на цьому шляху існує багато проблем як прикладного соціально-економічного, так і науково-методологічного характеру. Достатньо суперечливе і складне перше десятиріччя становлення ринкових відносин у нашій країні зумовило, з одного боку, швидке насичення ринку туризму, збільшення кількості туристичних фірм, якісних та кількісних показників їхньої діяльності. З іншого – на туристичному ринку України явно переважає імпорт туризму, що суттєво зменшує його значення для розвитку національної економіки.

Нерідко туризм опинявся в різних країнах таким важелем, використання якого дозволяло оздоровити всю національну економіку країни. В багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельно-

го балансу. Туризм робить величезний вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання і інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. Туризм став одним із найприбутковіших видів бізнесу в світі. За даними Всесвітньої туристської організації (ВТО), він використовує приблизно 7% світового капіталу, з ним пов'язано кожне 16-е робоче місце, на нього припадає 11% світових споживачьких витрат і він дає 5% усіх податкових надходжень. Ці цифри характеризують прямий економічний ефект функціонування індустрії туризму. Розвинений туризм називають одним із головних феноменів ХХ століття, а тому аналіз його діяльності є актуальним і необхідним в умовах глобалізації та динамічної зміни соціально-економічних відносин.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематика розвитку туристичної сфери висвітлюється у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених: В. Азара, К. Борисова, Дж. Боузона, В. Главацького, Л. Гринів, Б. Данилишина, М. Долішнього, В. Євдокименка, І. Зоріна, В. Квартальнова, В. Кицяка, Ф. Котлера, В. Кравців, О. Любіцевої, Дж. Майкенза, В. Мацолі, А. Мельник, В. Мікловди, Н. Недашківської, М. Нудельмана, В. Павлова, Г. Папіряна, М. Пітюлича, В. Сеніна, С. Харічкова, О. Шаблія, І. Школи та інших. Їхні праці носять системний характер і описують розвиток світової та вітчиз-

няної індустрії туризму. Але динамічні зміни в цій сфері та сучасна світова глобалізація соціально-економічних відносин у світі обумовлює необхідність в дослідженнях у цій сфері.

Мета статті – виявити стан і перспективи туристичної сфери в Україні під впливом глобалізації та економічної нестабільності, а також сформулювати пропозиції щодо якісного зростання цієї сфери.

Виклад основного матеріалу. Туризм визначають як «феномен ХХІ століття», що став невід'ємною складовою життя більшості людей світу і одним із провідних напрямів соціально-економічної діяльності. Про глобалістичність туризму та пріоритетність у світовій економіці свідчить як динаміка світових туристичних потоків (4–5% зростання на рік) протягом останніх років, так і доходи від туризму, що становлять 6,5% світового експорту і 18% міжнародної торгівлі послугами. Тому перспективи розвитку туристського комплексу України багато в чому залежать від сприятливого державного регулювання туристської сфери на загальнонаціональному рівні, яке повинне поєднуватися з сучасною стратегією просування регіональних турпродуктів з врахуванням сучасних умов глобалізації [1].

Реальний стан туристичної індустрії в Україні характеризується наявністю глибоких протиріч в його організаційній структурі, в спрямованості розвитку, в стані якісних і кількісних характеристик. З одного боку, стан туризму в Україні на 2014 рік розцінюється як кризовий, пов'язаний з різким падінням досягнутих раніше обсягів надання туристських послуг, скороченням матеріальної бази туристської галузі і значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах. З іншого боку, є значна кількість побудованих туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, є значна кількість туристичних організацій по всій території України. Туристичні підприємства для успішної роботи та зайняття своєї ніші на ринку послуг повинні в умовах депресивного попиту використовувати гнучкі підходи в маркетинговій діяльності, для того щоб розпізнати, ідентифікувати і оцінити існуючий або прихований платоспроможний попит на послуги, які підприємство надає або може запропонувати, і спрямувати зусилля організації на розробку, виробництво, розподіл, продаж і просування цих товарів і послуг.

Відзначимо, що світовий туризм за шість місяців 2014 року показав зростання майже на 5%. Такі дані оприлюднили у Всесвітній туристичній організації. Однак Україна в цій позитивній статистиці не бере участі – для вітчизняних туристичних компаній починаючи з літа перспективи не покращилися. Туристична галузь відчуває кризові явища і знаходиться в депресивному стані. Культурна і туристична сфери під час політичних криз і війни страждають першою чергою, тому потребують допомоги як ніколи раніше. Компанії, які могли в таких умовах, переформатувалися. Які не змогли – закрилися. Більшість вітчизняних готелів, туристичних баз і комплексів, санаторіїв, приватних домів відпочинку, екскурсодів, менеджерів, що є професіоналами туристичної індустрії, практично залишилися без роботи в 2014 році. Це дуже сумна ситуація – вони будуть перекваліфіковуватись та перейдуть працювати в інші більш прибуткові сфери. Коли Україна увійде в поствоєнний період, ця ситуація з кадрами і туристичними активами буде проблемною. Очікується, що значна кількість фахівців туристичної індустрії України перекваліфікується, а в

умовах глобальної і відкритої світової економіки, можливо, навіть емігрують, щоб займатися туристичною індустрією в інших, більш стабільних країнах. Це підтверджується і словами президента Асоціації лідерів туристичного бізнесу України Олександра Новиковського, який зазначив: «Туристична галузь зараз нікому не потрібна. Державне агентство з туризму та курортів розформували. Частина його повноважень передали в Мінекономіки. Але взагалі чітких механізмів немає, відзначається відсутність бачення розвитку туристичної сфери... Ми переживаємо складні часи, так само, як і держава. Туристична галузь зараз в одній з найгірших ситуацій за останні 24 роки з моменту існування незалежної держави».

Міжнародні компанії скорочують співпрацю з Україною, кількість іноземних туристів скоротилась в рази, релігійний туризм, бізнес-туризм і шопінг-туризм також скоротився в рази. Так, у 2014 році вперше український туристичний форум проігнорували іноземні компанії. Ізраїль, Грузія, Туреччина представляли практично тільки по одній компанії. А раніше вони оформляли великі площі і стенди, розробляли програми для залучення українських туристів. Якщо такі темпи спаду активності збережуться, багато туристичних напрямків і маршрутів буде втрачено. Взаємодія та налагоджені зв'язки між туристичною сферою і транспортом також порушуються. Все це призводить до системних кризових явищ в економіці України та її зникнення як серйозного гравця на європейському туристичному ринку. В США, Молдові, Словаччині, Нідерландах і Білорусі не рекомендують своїм громадянам їхати в Україну, зокрема – в східні регіони. В таких умовах глобалізований туристичний ринок швидко пере-направляє туристичні потоки на інші країни.

Сучасним трендом для українців стали короткі подорожі всередині країни, вони стали новим трендом кінця літа – початку осені 2014 року. Набрали популярність і місцеві екскурсії, причому в усіх містах. Окремо можна виділити Київ. Регіони, які більше відчули напливи українських туристів, – Херсонська і Одеська області. Хоча змінилася складова туристів. Так, Херсонська область раніше розміщала багато гостей із Білорусі. Цього сезону було мало білоруських груп – люди бояться їхати, оскільки бачать новини дещо викривленим. По російським туристам взагалі відзначається обвал туристичного ринку. Хоча в 2011–2013 роках вітчизняний туристичний ринок динамічно зростав і активно співпрацював із російським ринком. Станом на 2014 рік усі ці схеми роботи не діють.

Попит на раннє бронювання на зимовий відпочинок у цьому році незначний. Українці активніше цікавляться Карпатами, західними регіонами України або нетрадиційними для наших туристів напрямками – гірськими районами Туреччини, Грузії. Ринок зараз зовсім по-іншому реагує, ніж у попередні роки, а саме скорочується і спрямований на більш дешеві тури. Тому більшість туристичних фірм знизили ціни, пристосували програми. Це допомогло в деякій мірі утримати надскладну ситуацію в туристичній сфері. Певна активність і пріоритетність відпочинку в межах України залишатиметься і надалі. Але при цьому змінюється структура: ті, хто подорожували в середньому класі, змістяться в економ. Хто подорожували в бізнесі – змістяться до більш дешевого рівня відпочинку.

Для виживання у туристичній сфері України багато компаній почали займатися інноваційною діяльністю – створювати нові

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

цікаві маршрути по Україні, просувати їх і популяризувати. Для цього потрібно мати чітку стратегію розвитку організації; відзначити ті ніші і сегменти ринку, на які спрямована діяльність туристичної організації, та організувати правильно комунікацію з потенційними клієнтами. До цієї ініціативи приєдналося Міністерство культури України, яке розробляє нові програми на основі ідеї «українець–переможець», що націлені на молодь та школярів. Вони будуть з патріотичним акцентом. Усі ці напрацювання, технологічні карти і маршрути будуть безкоштовно передані фірмам для користування. В планах також є і приєднання до Європейської асоціації екскурсоводів, яка володіє визнаним світовою спільнотою етичним кодексом гідів.

Туризм є сферою, що може допомогти витягнути економіку країни з кризи, тому що він взаємопов'язаний з іншими багатьма сферами діяльності. Розвиток туристичного ринку активно сприяє відновленню та розвитку транспортної сфери, будівництва, сфери обслуговування і харчування, аграрного сектору. Особливо важливим і актуальним є розвиток внутрішнього туризму. Прикладом цього є Франція, Італія, Туреччина, Єгипет, Таїланд, де туризм став ключовою сферою діяльності і суттєвою частиною ВВП країни, а при кризових явищах в економіці суттєво допомагає відновити економічне зростання. Тому туристична галузь України має стати пріоритетною та стратегічно важливою для подальшого системного розвитку економіки України. Але інертність дій державної влади, імітація реформ, непрофесіоналізм та корумпованість чиновників не дає можливості реалізувати значний потенціал України в туристичній сфері.

Враховуючи вищезазначене, на наш погляд, першочерговим завданням для керівництва країни є реформування відносин туристичного бізнесу з державними органами влади, а також збалансувати макроекономічні показники, особливо необхідна націленість на системне і довгострокове зниження неефективних державних видатків та прогнозування доходів і зборів на базі оновленої (зменшеної кількісно і за ставками) податкової системи, що не збирає кошти наперед. Зменшення непродуктивних витрат прямо пропорційно залежить від кількості чиновників, тому відзначимо, що в час інформаційних технологій і відкритого конкурентного середовища є доцільність для впровадження нових якісних законів:

- антикорупційний закон (з моніторингом видатків і доходів державних службовців та членів їх сімей, а також заборону працювати кланами і сім'ями на державній службі);
- закон про тендерні закупівлі (на основі анонімної інтернет-реєстрації, проведенні відкритих конкурентних торгів за заздалегідь обумовленими умовами);
- закон про державну службу [з націленістю: 1) на зосередження чиновників на розвиток нових підприємств і створення робочих місць; 2) на зниження кількості чиновників за рахунок інформаційних технологій, пруденційного контролю та контролю на основі позовів споживачів; 3) на проведенні відкритих конкурсних відборів на посаду] та інші дерегуляційні закони і акти.

Державні витрати мають носити економічну доцільність та соціальну відповідальність, а тому наявність значної кількості державних резиденцій, дач, угідь, баз відпочинку, престижного транспорту, обслуговуючого персоналу на початку XXI ст., в умовах глобальної і відкритої конкуренції між держава-

ми світу, роблять Україну аутсайдером в міжнародних процесах прогресу та соціально-економічного розвитку. Це все більше відноситься до сфери розвитку конкурентної туристичної індустрії, а не утримання за рахунок коштів громадян України державного апарату.

Не можна ігнорувати також головну проблему і загрозу реформування економіки України – це олігархізація власності. Олігархізація власності не дає можливості системному розвитку туристичних компаній України. Цей процес пригнічений в Україні на відміну від інших країн розвинених країн світу, вітчизняні малі туристичні фірми системно не можуть зростати до середніх і великих фірм, як це відбувається в інших країнах Європи і Північної Америки. Існуючий панівний стан олігархічних кланів в Україні утримує власність не на основі економічної доцільності і ефективності, а політичної наближеності до вищих керівних органів влади. Тому в Україні порушені економічні закони функціонування бізнес-структур, державний апарат націлений на каральні заходи і на отримання контролю за успішним бізнесом, не діють «соціальні ліфти» для порядних державних службовців і талановитої молоді, консервуються прогресивні економічні процеси та ініціативи. Крім того, вплив олігархізації економіки України системно проявляється через:

- 1) відсутність конкуренції в стратегічних галузях економіки України;
- 2) отримання корупційних пільг приблизеним до влади компаніям;
- 3) безпосередню участь керівників вищого рангу країни та членів їх сімей в крупних бізнес-структурах;
- 4) в цілому низьку корпоративну культуру в українських бізнес-структурах;
- 5) небажання до публічності і прозорості крупних компаній;
- 6) подвійні стандарти від органів державної влади щодо ведення бізнесової діяльності для підприємств однієї галузі;
- 7) прийняття рішень судами і чиновниками не за законом, а за наказом тощо [2–4].

Висновки

Проведений аналіз показав, що станом на 2014 рік туристична сфера України знаходиться в кризовому стані, кількість туристичних компаній і відпочиваючих знизилась в рази. Особливо відчувається зниження у відвідуванні України іноземцями–туристами та іноземцями–бізнесменами. Причиною є військовий конфлікт на сході України, а також політична і соціально-економічна криза. У зв'язку з цим є необхідність у переформатуванні та внутрішній консолідації туристичних фірм, потрібно змінити пріоритети, націлитись на оновлення туристичних продуктів, змістити акценти на внутрішній туризм та активізувати маркетингову діяльність зі спеціальними пропозиціями, що враховують платоспроможний попит. Крім того, незважаючи на заявлені реформи, є необхідність в їхньому прискоренні та радикальному зрушенні з урахуванням і охопленням при цьому туристичної сфери України як провідної ланки майбутнього економічного зростання. Без загальноекономічних, адміністративних та соціальних реформ не має майбутнього ні для відпочиваючих (населення, що бідніє, буде економити на відпочинку), ні для туристичної індустрії (депресивний ринок не дасть роз-

винутись компаніям), ні для економіки в цілому (туристична сфера як локомотив може суттєво вплинути на розвиток і зростання інших суміжних галузей: транспорт, будівництво, обслуговування і харчування, аграрний сектор тощо).

Список використаних джерел

1. Балабанов И., Балабанов А. Экономика туризма: Учеб пособие. – М.: Финансы и статистика. 2006. – 173 с.

2. Любичева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К., 2009. – 436 с.

3. Редзюк Є.В. Актуальні завдання формування ефективних корпоративних інститутів власності в Україні // *Фінанси України* // Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України // Вип. №6 (223). – К.: 2014. – С. 112–125.

4. Федулова Л.І. Інноваційні контури розвитку туризму // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – №6. – С. 137–147.

А.М. КЛИМЕНКО,

к.е.н., професор, кафедра економічної теорії, УДУФМТ,
В.С. МУКОВИЗ,

к.е.н., доцент, кафедра обліку, аудиту і статистики теорії, УДУФМТ

Шляхи розвитку малого підприємництва в агробізнесі

У статті розглянуто шляхи формування і розвитку малих підприємницьких структур на селі. У сучасних умовах малі форми ведення агробізнесу стали невід'ємною складовою сільського життя, одним із головних джерел доходів сільського населення та збереження їх соціального статусу. Поліпшення соціально-економічного становища в сільській місцевості можливе через розвиток підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, першою чергою дрібних і середніх товаровиробників.

Ключові слова: фермерські господарства, особисті селянські господарства, інтеграція, кооперативи.

А.М. КЛИМЕНКО,

к.э.н. профессор, кафедра экономической теории УГУФМТ,
В.С. МУКОВИЗ,

к.э.н., доцент, кафедра учета, аудита и статистики УГУФМТ

Пути развития малого предпринимательства в агробизнесе

В статье рассмотрены пути формирования и развития малых предпринимательских структур на селе. В современных условиях малые формы ведения агробизнеса стали неотъемлемой частью сельской жизни, одним из главных источников доходов сельского населения и сохранения их социального статуса. Улучшение социально-экономического положения в сельской местности возможно через развитие предпринимательской деятельности субъектов хозяйствования, в первую очередь мелких и средних товаропроизводителей.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, личные крестьянские хозяйства, интеграция, кооперативы.

А.М. КЛИМЕНКО,

С. E. N. Professor, Department of economic theory PUFT,
V.S. MUKOVIZ,

C. E. N., associate Professor, the Department of accounting, auditing and statistics theory PUFT

The development of small entrepreneurship in agribusiness

The article describes the formation development of the development of small business organizations in rural areas. In modern conditions of small forms of agribusiness has become an integral part of rural life, one of the main sources of income of the rural population and the preservation of their social status. The improvement of the socio-economic situation in rural areas is possible through the development of entrepreneurial activity of economic entities, primarily small and medium producers.

Keywords: farms, private farms, integration, cooperatives.

Постановка проблеми. На сьогодні близько 40% жителів українських сіл працездатного віку не мають стабільного місця роботи і надійних джерел доходів. За офіційної даними, ще близько 1 млн. найактивніших сільських жителів перебувають на тимчасових заробітках у ближньому та далекому зарубіжжі. Розвиток підприємницької діяльності малих суб'єктів господарювання (особистих селянських господарств, фермерських господарств, товариств з обмеженою відповідальністю тощо) та їх кооперування є найоптимальнішим виходом з даної ситуації. Однак у зв'язку з швидкоплинними змінами в аграрному секторі є необхідність дослідження шляхів, щодо формування нових організаційних форм у сільськогосподарській діяльності та розробки адекватного механізму участі держави в регулюванні та підтримці прийнятних форм виробництва. Недостатній науковий рівень

дослідженості цих питань у сучасних умовах обумовив вибір теми та напряму даної статті.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним, методичним і практичним питанням розвитку підприємництва присвячена значна кількість праць у економічній науці. Дана проблематика певною мірою досліджувалась і висвітлювалась у працях таких вітчизняних вчених, як В.П. Горьовий, В.В. Зіновчук, М.М. Ільчук, Б.І. Ковалюк, М.Ф. Кропивко, П.А. Лайко, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.М. Нищенко, П.Т. Саблук, В.К. Терещенко, В.В. Юрчишин та багатьох інших українських вчених.

Метою статті є узагальнення теоретичних та прикладних засад формування малих сільськогосподарських підприємств та шляхів їхнього розвитку в умовах формування нової структури агробізнесу.